

Araştırma Makalesi/ Research Article

Ürgüb (Prokulpje)'de Ticari Meselelere Dair Bazı Fermanlar (1594-1623)

Cihan Yemişçi*

(ORCID: 0000-0003-0447-7933)

Makale Gönderim Tarihi

16.12.2022

Makale Kabul Tarihi

27.12.2022

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Yemişçi, C., "Ürgüb (Prokulpje)'de Ticari Meselelere Dair Bazı Fermanlar (1594-1623)", *Journal of International Eastern European Studies/Uluslararası Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 4/2 (Aralık 2022), 393-408.

APA: Yemişçi, C. (2022). Ürgüb (Prokulpje)'de Ticari Meselelere Dair Bazı Fermanlar (1594-1623). *Journal of International Eastern European Studies/Uluslararası Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 4(2) (Aralık 2022): 393-408.

Öz

Sırbistan'ın orta güney bölümünde Toplika şehrinin bir ilçesi olan Ürgüb (Prokulpje), tarihte Via Egnatia'nın güzergahı üzerinde olması sebebiyle bölgesel ve uluslararası ticarete önem arz eden bir yerleşim yeri olmuştur. 1440 senesinde Osmanlılar tarafından ilk fethinin ardından 1444'te Edirne-Segedin Antlaşmasıyla kaybedilmiş, 1454'te ise yeniden Osmanlı hâkimiyeti altına alınmış ve imparatorluğun idari teşkilatlanmasında Alacahisar sancağının bir kazası haline getirilmiştir. Ticaret yollarının kavşağında bulunması nedeniyle Bulgar, Sırp ve Boşnak şehirleriyle irtibatı bulunan Ürgüb'ün bu konumu yün, balmumu ve deri gibi hammadde ve mamul ürünlerin toplandığı ve çevredeki şehirlere dağıtımının yapıldığı bir merkez durumuna gelmesini sağlamıştır. Bahsi geçen metanın bölgede kuzey-güney ve doğu-batı istikametinde cereyan

* Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü / Dr. Lecturer, Bilecik Sheikh Edebali University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History. cihan.yemisci@bilecik.edu.tr.

eden ticarete konu olmasının yanı sıra Ürgüb'de yerleşik Dubrovnikli tüccar taifesinin mevcudiyeti ve bu metanın ihracatıyla ilgilenmesi sayesinde şehir uluslararası ticarete de açılmıştır. Dubrovnikli tacirler söz konusu ticari meta Ürgüb'den Dubrovnik'e sevk etmekte ve şehirde mevcut sanayi kollarındaki kullanım hacminin dışında kalan fazlalık ise limandan Adriyatik Denizi'nin ötesine İtalya'ya yüksek bir kâr hacmiyle gönderilmekteydi. Böylece Ürgüb'de toplanan ticari meta yurtdışına da ulaşmış olmaktadır. Ürgüb'deki ticaret her zaman problemsiz değildi. Bazı zamanlarda meydana gelen sorunlar Ürgüb kadısı tarafından çözülememekte ve Dubrovnik elçileri vasıtasıyla Osmanlı payitahtına intikal ettirilmekteydi. Bu durumda meselelerin çözümü için merkezde üretilen ferman türündeki belgeler, Ürgüb'de yaşanan birtakım sosyo-ekonomik olaylar hakkında veriler sunmaktadır. Balkan şehirleri tarihi içerisinde önem taşıyan bu konu hakkında Türk tarih literatüründe şimdiye kadar herhangi bir müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Dolayısıyla bu makale konu hakkında ilk araştırma olması sebebiyle Ürgüb ile ilgili çalışma yapacak olan araştırmacılara önemli bir bilgi ve belge zemini sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Sırbistan, Ürgüb, Alacahisar, Dubrovnik ticareti, Via Egneta.

Some Firmans About Commercial Matters in Urgub (Prokulpje) (1594-1623)

Abstract

Urgub (Prokulpje), a district of the city of Toplica in the central-southern part of Serbia, has historically been an important settlement in regional and international trade due to the fact that it is on the route of Via Egneta. First conquered by the Ottomans in 1440, it was lost with the Edirne-Segedin Treaty in 1444, and then brought back under Ottoman rule in 1454, after that organized in the administrative organization of the empire as an unit of the Krushevac sanjak. Because of its location at the crossroads of trade routes, Urgub, which has connections with Bulgarian, Serbian and Bosniak cities, has become a center where products and manufactured goods such as wool, wax and rawhide are collected and distributed to the surrounding cities. In addition to the fact that the mentioned commodity is the subject of trade in the region in the north-south and east-west directions, the city has also been opened to international trade thanks to the presence of the Ragusan merchant taifa based in Urgub and interested in the export of this commodity. Ragusan merchants shipped the commercial commodity in question from Urgub to Dubrovnik, and the surplus which was out of the volume of use in the existing industrial branches in the city, was sent with a high profit volume from the port to Italy

beyond the Adriatic Sea. Thus, the commercial commodity collected in Urgub also reached abroad. Trade in Urgub was not always without problems. The problems that occurred at some times could not be solved by kadi of Urgub and were transferred to the Ottoman' throne city through the ambassadors of Ragusa. In this case, the documents such as edicts produced at the center for the resolution of issues provide data on a number of socio-economic events in Urgub. There has not been any independent study on this subject, which is important in the history of Balkan cities, in the Turkish historical literature so far. Therefore, since this article is the first research on the subject, it will provide an important information and document basis for researchers who will study about Urgub.

Keywords: Ottoman Empire, Serbia, Prokulpje, Krushevac, Ragusan Trade, Via Egnatia.

Giriş

Günümüzde Güney Sırbistan'ın orta bölümünde konumlanmış olan Ürgüb (Prokulpje) Toplika şehrinin bir ilçesidir. Neolitik Çağ'da kurulduğu tespit edilen¹ Ürgüb, M.Ö. 73 ile 75 yılları arasında Roma hakimiyetine geçmiş ve imparatorluğun Moesia Eyaleti'ne bağlanmıştır. Roma'nın ikiye ayrılmasının ardından M.S. 4. yüzyılının sonlarına doğru Doğu Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir. Ürgüb'ün, Orta Balkanları Adriyatik Denizi'ne bağlayan Eski Roma askeri yolu *Via Egnatia*'nın güzergahı üzerinde bulunması bu yerleşime önem kazandırmaktaydı.² Ürgüb'ün, tarihi net olarak tespit edilememiş olmakla birlikte 9. yüzyılda Bulgar Krallığı'nın bir parçası haline geldiği ve 11. yüzyıla kadar bu devletin idaresi altında varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Bizans-Bulgar mücadeleleri döneminde birkaç kez el değiştiren Ürgüb'ün 13. yüzyılda yine Bulgar Krallığı'na ait olduğu görülmektedir.³

¹ Miljana Radivojević - Julka Kuzmanović-Cvetković, "Copper Minerals and Archaeometallurgical Materials from the Vinča culture sites of Belovode and Pločnik: Overview of the Evidence and New Data", *Starinar*, LXIV (2014), Belgrad, s. 7-30.

² <https://en.wikipedia.org/wiki/Prokulpje>. Erişim: 07.11.2022.

³ John Van Antwerp Fine, *The Early Medieval Balkans: A Critical Survey from the Sixth to the Late Twelfth Century*, University of Michigan Press, Michigan 1991, s. 48, 54.

Osmanlıların Balkanlarda ilerleyişleri esnasında Sırbistan'ın fethi devam ederken 1439 veya 1440 yılında⁴ ilk defa Türklerin eline geçen Ürgüb 1444'te Edirne-Segedin Antlaşması'yla kaybedildi.⁵ Daha sonra II. Mehmed (1451-1481) döneminde 1454 yılında yeniden Osmanlı topraklarına katıldı ve Osmanlı taşra teşkilatında Rumeli Beylerbeyliği'ne bağlı Alacahisar sancağının bir kazası oldu.⁶ Ürgüb, I. Süleyman (1520-1566) döneminde 1541'de Budin Beylerbeyliği'nin kurulmasıyla beraber Alacahisar ile birlikte bu eyalete,⁷ daha sonra Tımsıvar Beylerbeyliği'nin teşkil edilmesiyle birlikte 1550 veya 1551 senesinde buraya aktarıldı,⁸ 1580'de Bosna Beylerbeyliği'nin oluşturulmasıyla da bu eyalete bağlandı.⁹ Ürgüb'ün *Via Egnestia* üzerinde olması ve bu yolun Osmanlı döneminde ticari amaçlarla kullanılması, yerleşimin bilhassa 15. yüzyılın son otuz senesinden itibaren öneminin artmasına ve zenginleşmesine yol açtı.¹⁰ II. Viyana Kuşatması'nın ardından başlayan uzun savaşlar esnasında Ürgüb, 1689 yılında Avusturya birlikleri ve Sırp isyancılar tarafından zapt edildi,

⁴ Ürgüb için "güzel vilayet" nitelemesinde bulunan Evliya Çelebi, şehrin fethinden bahsederken "... *Fâtihî yine 843 târîhinde Murâd-ı Sâni'dir. Hîn-i ma'rekede, "Bire bunda asker ürküp dağılmadan feth olsun" buyurdularında feth olup ismine kal'a-i Ürgüp dediler. Hâlâ Rûmeli eyâletinde (---) sancağı hâkinde...*" ifadelerini kullanmıştır. Bkz. Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, V, haz. Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002, s. 294.

⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, I, TTK, Ankara 1995 (7. Bs.), s. 426-427; Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, I, TTK, Ankara 2010, s. 312-315.

⁶ Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2007, s. 623; Feridun Emecen, "Alacahisar", *TDVİA*, II, İstanbul 1989, s. 314-315.

⁷ Orhan Kılıç, *Osmanlı Taşrasının İdari Taksimatı ve Yöneticileri, Kuruluştan 19. Yüzyıla*, I, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2021, s. 113.

⁸ Kılıç, *Osmanlı Taşrasının İdari Taksimatı*, s. 118. Ürgüb hakkında ayrıca bkz. M. Kemal Özergin, "Rumeli Kadılikları'nda 1078 Düzenlemesi", *Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan*, TTK, Ankara 1988, s. 261-262.

⁹ Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, s. 539. 19. yüzyılda ise Alacahisar'a bağlı Ürgüb kazasını Niş Eyaleti'nin idari teşkilatı altında görmekteyiz. Bkz. *aynı eser*, s. 781.

¹⁰ Zdenko Zlatar, "Dubrovnik and Ottoman Balkans (1430-1808)", *Türk Tarihinde Balkanlar, Balkans in the Turkish History*, I, ed. Zeynep İskefiyeli, M. Bilal Çelik ve Serkan Yazıcı, Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Sakarya 2013, s. 478-479. Ürgüb'ün Balkan ticaret yollarına göre konumunu ayrıntılı bir şekilde ele almış olması açısından bkz. Nedim Emin, *Dubrovnikli Tüccarların Balkanlar'daki Ticarî Faaliyetleri ve Organizasyonu (XVII. Yüzyıl)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2013, s. 56, 58.

1670'de Osmanlı karşı hareketi başladığında ise geri çekilen milisler tarafından yakılıp yıkıldı.¹¹ Bundan 207 sene sonra Ürgüb, 1877 yılında Sırp tarafından ele geçirildi ve 1878'de Berlin Antlaşması'nda yerleşimin Sırbistan'a ait olduğu resmen onaylandı. Böylece Ürgüb'de 434 yıl kadar süren Osmanlı hakimiyeti son bulmuş oldu.

Balkan şehirleri arasında ticarî değeri sebebiyle önem taşıyan Ürgüb, Türk tarih literatüründe şehir tarihi araştırmalarında müstakil bir çalışmaya konu olmamıştır. Dolayısıyla bu makale Türkiye'de Ürgüb şehri hakkında araştırma yapacak olan tarihçilere katkı sağlayacak bir ilk çalışma olarak ve kaynak malzeme sunmak amacıyla hazırlanmıştır. Şehircilik tarihi araştırmalarında yoğun veri arz etmeleri nedeniyle yüksek kaynak değeri taşımaları, bu gibi çalışmalarda tahrir defterlerini ve şerhiye sicillerini başlıca arşiv malzemesi haline getirmektedir. Diğer yandan içeriğinin daha ziyade uluslararası ilişkiler, diplomasi ve sosyo-ekonomik ilişkiler gibi konularda yoğunlaşmış olması sebebiyle şehircilik tarihi araştırmalarında düvel-i ecnebiyye defterlerinin gözden geçirilmesi genellikle dikkatlerden kaçmaktadır. Bunun yanı sıra mühimme defterlerinde ve yabancı arşivlerde bulunan fermanlarda da yine şehircilik tarihi araştırmalarında faydalanılabilecek ana kaynak niteliğinde veriler bulunabilmektedir. Yapılan araştırmalarda Osmanlı Arşivi'nde bulunan mühimme defterlerinde herhangi bir bilgi bulunamamış, ancak düvel-i ecnebiyye defterlerinde ve şehrin uluslararası ticarete rol oynaması sebebiyle Dubrovnik Devlet Arşivi'nde muhafaza edilen fermanlarda Ürgüb hakkında kaynak malzemeye rastlanmıştır. Söz konusu belgeler üzerinde yoğunlaştırılan çalışmalar neticesinde ve bunlardan bazılarının transkripsiyonu ile hazırlanan bu makale, şehrin tarihine dair araştırma yapacak olanların başvurabilecekleri mühim bilgi ve belgeler içermesi dolayısıyla katkı sağlayacaktır.

Ürgüb'de Uluslararası Ticaret

Güney Sırbistan'da merkezi bir konumda bulunan Ürgüb, *Via Egnatia*'nın Osmanlılar tarafından bir ticaret yolu haline getirilerek

¹¹ Radoje Kostić, "Нишка Епархија у првој половини XVIII. века", *Istorijski Arhiv Niš*, Niš 2011

(<https://web.archive.org/web/20110904081315/http://www.arhivnis.co.rs/cirilica/ide-latnost/br%201/cneparhija.htm>). Erişim: 07.11.2022.

kullanılmaya başlamasından itibaren önemli bir gelişim seyri izledi. Bir yandan bölgede üretimi gerçekleştirilen, başta yün ve balmumu olmak üzere çeşitli metanın mühim bir kısmı Ürgüb'de toplanırken ticaret yolları güzergahı üzerinde olması sayesinde bu ürünler pek çok ticaret merkezine sevk edilmekteydi. Diğer yandan Bulgaristan'dan toplanan ham deri Filibe, Sofya, Silistre ve Rusçuk gibi yerlerde işlendikten sonra Sırbistan'da Belgrad ve Yenipazar'a Ürgüb üzerinden gelmekteydi.¹² Bahsi geçen tüm bu ürünler yerel ihtiyacı karşıladıktan sonra Batı'ya doğru yoluna devam etmekteydi. Bu bakımdan şehrin çevre ticaret merkezleri olan Şehirköy, Sofya, Niş, Alacahisar, Yenipazar ve diğer Sırp ve Bosna şehirleriyle irtibatı mevcuttu. Bölgede üretilen hammaddenin ve mamul metanın depolandığı bir çekim merkezi durumundaki Ürgüb, Dubrovnikli tüccarların bu ürünleri tedarik ettikleri kaynaklardan biriydi ve Ürgüb'den dağıtımı yapılan bu ürünler yine Dubrovnikliler tarafından Batı pazarlarına ulaştırılarak uluslararası ticarete açılmaktaydı. Dubrovnikliler Ürgüb'den satın aldıkları deri ve balmumunu çoğunlukla Dubrovnik'e götürmekteydiler. Dubrovnik yünlü sanayiinde üretimde kullanılacak yünün ana tedarik merkezi de Ürgüb'dü. Dubrovniklilerin el tezgahlarında dokuma imalinde kullanılan yünün haricinde kalan ürün hacmi ise yüksek kâr oranından ötürü şehir limanından İtalya'ya ihraç edilmekteydi. Yine kumaş imalinde önemli bir madde olan yapağı da aynı süreçlerden geçmekteydi.¹³

Ürgüb'ün Dubrovnik ticareti için taşıdığı önem nedeniyle burada Osmanlı öncesinden bakiye bir tüccar kolonisi mevcuttu. Burada yaşayan ve 1631-1640 yılları arasında sayısı 61'e ulaşan tüccarlar toptan mal ihracatı yaptıkları gibi içlerinde dükkan işleterek perakende ticaretle uğraşanlar da mevcuttu.¹⁴ Şehirdeki bu koloni sebebiyle senede bir defa Dubrovnik haracını Osmanlı payitahtına götüren elçilerin yol

¹² Francis W. Carter, "The Commerce of the Dubrovnik Republic, 1500-1700", *The Economic History Review*, New Series, 24/3 (Ağustos 1971), s. 376; aynı yazar, *Dubrovnik (Ragusa): A Classic City State*, Londra 1972, s. 139.

¹³ Carter, *a.g.m.*, s. 380; Metin Ziya Köse, "Osmanlı Balkanı'nda Kara Ticareti ve Rekabet: Rumeli'de Dubrovnik Tüccarları (1600-1630)", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 16 (2013), s. 48.

¹⁴ Bu senelerde bahsi geçen Dubrovnikli tüccarların aileleri ile birlikte nüfuslarının 150 ila 200 kişi arasında oldukları tahmin edilmektedir. Bkz. Emin, *a.g.t.*, s. 50, 62.

güzergahları Ürgüb'den geçmekteydi.¹⁵ Şehirde meydana gelen problemler ticaret kolonisinin başında bulunanlar ile yerel makamlar arasında çözüme kavuşturulamamışsa Dubrovnik elçileri meseleyi İstanbul'a taşımaktaydılar.¹⁶ Divan-ı Hümayun'da görüşülen meselenin neticesinde çıkan karar Ürgüb kadısına ve gerektiği takdirde diğer idari birimlerin amirlerine de gönderilirdi. Dolayısıyla fermanlara konu olan uluslararası ticarete dair meseleler de Ürgüb'deki Dubrovnik ticaretinin etrafında şekillenmişti.

Ürgüb'de Yaşanan Ticari Problemler ve Çözümüne Dair Bazı Fermanlar

Ürgüb'de uluslararası ticareti ilgilendiren mamullerin başında balmumu, yün ve deri olduğundan yukarıda bahsedilmişti. Bu mamuller arasında incelenen döneme ait olan fermanlara yansıyan tek ürün ise balmumdur. Balmumu, elektriğin olmadığı zamanlarda aydınlatmada kullanılan başlıca maddelerden biri olması sebebiyle mum imalinde kritik bir öneme sahipti. Ayrıca diplomatik yazışmaların damgalanmasında ve/veya onların içine konulduğu zarfların kapatıldığı yerin üzerine eritilip damlatılarak ardından oluşan birikintinin üzerine mühür vurulması suretiyle de kullanılmaktaydı. Bunların yanında eczacılıkta da faydalanılan balmumunun bahsi geçen alanlardaki yaygın kullanımı söz konusu maddeye son derece ihtiyaç duyulmasını ve Osmanlı payitahtı nezdinde bazen stratejik ürün kategorisine girmesini sağlamıştı. Bahsi geçen sebeplerden ötürü bazı zamanlarda iç piyasada balmumuna duyulan ihtiyaç fazlasıyla artmakta ve ürünün arzı talebe

¹⁵ Dubrovnik elçilerinin İstanbul veya Edirne'ye giden yol güzergahı 15. yüzyılda Dubrovnik Senatosu'nda tespit edilmişti. Bilhassa Dubrovnik ticaret kolonilerinin mevcut bulunduğu şehirler dikkate alınarak oluşturulan bu güzergah üzerinde Yenipazar, Priştina, Sofya ve Plovdiv'in yanı sıra Ürgüb de vardı. Bkz. Robin Harris, *Dubrovnik, A History*, SAQI, Londra 2003, s. 108, 159-160. Bu konuda ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. Zdenko Zlatar, *Between the Double Eagle and the Crescent*, Columbia University Press, New York 1992, s. 14; aynı yazar, *Dubrovnik's Merchants and Capital in the Ottoman Empire (1520-1620)*, The Isis Press, İstanbul 2010, s. 137; Mladen Glavina, *17. Yüzyıl Başında Osmanlı İmparatorluğu ile Dubrovnik Cumhuriyeti İlişkileri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2009, s. 112; Emin, *a.g.t.*, s. 41, 43-45.

¹⁶ Vesna Miović, *Dubrovačka Diplomacija u Istanbulu*, Hrvatska Akademija Znanosti i Umjetnosti (HAZU), Zavod za Povijesne Znanosti u Dubrovniku, Zagreb-Dubrovnik 2003, s. 39.

cevap verememekteydi. Bu duruma karşı önlem almak maksadıyla balmumuna bazen ihraç yasağı getirilmekte ve bu madde fermanlarla ilan edilen “ihracı memnu meta” listesinde yer almaktaydı.¹⁷ Balmumunun ihracının serbest olduğu dönemlerde Dubrovnikli tacirlerin balmumu temin ettiği yerlerden biri Ürgüb idi. Diğer yandan Dubrovnikliler Osmanlı İmparatorluğu nezdinde imtiyazlı bir taife olmalarından dolayı pek çok zaman özel izinlerle bu yasağın dışında tutulmaktaydılar. Fakat muhtemelen bu imtiyazla alakalı bilgisinin olmaması veya yerel ihtiyaçlardan dolayı balmumunun ihraç edilmek istenmemesi gibi nedenlerle ehl-i örf taifesinin bu maddenin dış piyasaya satılmasına engel olmaya çalıştığı hakkındaki bazı olaylara belgelerde rastlanmıştır. Bu konu hakkında örnek bir belge aşağıda verilmiştir:

“Şehrköy ve Sofya ve Niş ve Alacahisar ve Ürgüb ve Yeni Pazar ve [Saray]Bosna ve Foça kadılarına hüküm ki,

Dubrovnik elçileri ‘arz-ı hâl gönderüb bundan akdem Dubrovnik tacirlerine hükm-i şerîf virilüb memalik-i mahrûsemde balmumu alub Dubrovnik’e eyleyüb rençberlik iderler kimesne mâni’ olmaya deyu emr olunub ol emr mücebince şimdiye değin balmumu alub rençberlik iderlerken fakat ba’zı kimesneler emr gelmişdir kimesne balmumu almaya deyu mücerred celb için rençberlere mâni’ olub rencide itmekden hâli değildir deyu tekrâr emr-i şerîf ricâ itdiklerinde bundan akdem Dubrovnik tâcirleri balmumu alub rençberlik ideler deyu hüküm virilüb ol zamândan berü balmumu alub Dubrovnik’e eyleyüb rençberlik iderlerken sonra ba’zı kimesneler celb ve ahz için mâni’ olub rencide eyledikleri vâki’ ise men’ idüb anun gibi taht-ı kazânuзда Dubrovnik tâcirleri rızâlarıyla satandan narh üzere akçeleriyle balmumu alub satub rençberlik idüb ‘adet ve kânun üzere geldiklerinde edâ etdiklerinden sonra şer’ ve kânuna ve oligelana muhâlif ve sâir virilan fermân-ı hümâyûna muğâyir kimesneye iş etdirmeyesiz deyu merhûm ceddîm Sultân Murâd Han zamânında virilan hükm-i şerîf merhûm Sultân Mehmed Han zamânında tecdîd olunub hâlâ dahi tecdîd ricâ etmeğın buyurdum ki vech-i meşrûh üzere virilan ahkâm-ı şerîfe

¹⁷ Zeki Arıkan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda İhracı Yasak Mallar (Memnu Meta)”, *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu’na Armağan*, İstanbul 1991, s. 283, 300.

mûcebince ‘amel idüb hilâfına cevâz göstermeyesiz ibkâ oluna deyu yazılmışdır.

Fî Evâil-i Cemâziye'l-evveli sene rabi' ve işrîn ve elf (29 Mayıs – 7 Haziran 1615)".¹⁸

Osmanlı İmparatorluğu birçok zaman gayrimüslim tacirlere ülkede yolculuklarını güvenli bir şekilde yapabilmeleri için yol hükümleri vermektedir. Hatta arşivlerde, Balkan yollarının eşkıyalardan dolayı emniyetinin zayıf olduğu 17. yüzyılda Venedik ve Dubrovnik tacirlerine ata binme, Müslüman kıyafeti giyebilme ve silah taşıyabilme izinlerinin dahi verildiği yol hükümleri çok sayıda mevcuttur.¹⁹ Bunların yanı sıra ihtiyaç halinde tacirlerin ulakları ve hizmetkarları için de yol hükümleri verildiği vakidir. Bunlardan biri, Ürgüblü olup Dubrovnik elçilerinin terzilik hizmetinde bulunan Dalyan isimli kişinin İstanbul'dan Ürgüb'e doğru yapacağı yolculuğun emniyetinin sağlanması ve Ürgüb'de bazı bahanelerle rahatsız edilmemesi amacıyla verilmiştir:

“Alacahisar beyine ve Ürgüb kadısına hüküm ki,

Dubrovnik beğlerinin elçileri Sûdde-i Sa'âdetime 'arz-ı hâl gönderüb nefsi Ürgüb sâkinlerinden dârende-i Derzi Dalyan nâm zimmî için iki yıldan berü kendülerinin Dubrovnik'de ve İstanbul'da derzilikleri hizmetinde olub hâlâ kendüleri Dubrovnik'e gitmekle mezbûr Dalyan dahi vilâyetine vardıkda sen kendü hevâ ve hevesinde gezerün deyu kimesne rencide eylememek için mezbûra emr-i şerifim virilmek ricâ eyledikleri ecilden buyurdum ki, mezbûr ol cânibe varub evinde ve kâr u kesbinde oldukda vech-i meşruh üzere iki yıldan berü kendü hevâ ve hevesinde idin deyu

¹⁸ Državnog Arhiva u Dubrovniku (DAD.), *Diplomata et Acta (DA.)*, *Acta Turcarum (7/2.1)*, sv. 14, br. 686 ve defter sureti: BOA., A. DVNS. DVE. d., no: 13/1, s. 161/1, belge no: 745. Bu konuyla ilgili diğer fermanlar için bkz. DAD., DA., 7/2.1, sv. 9, br. 432 (h. 1003 / m. 1594-1595); sv. 11, br. 524 (19 Rebiü'l-âhir 1013 / 14 Eylül 1604); BOA., MAD. d., no: 6004, s. 75/4 (14 Zî'l-ka'de sene 1032 / 9 Eylül 1623).

¹⁹ Ürgüb'de mütemekkin olup ticaret yapan Nikola adlı Dubrovnikli bir tüccarın ticari faaliyetlerini emniyet içinde yapabilmesine yönelik olarak Müslüman libası giyebilmesi, silah taşıyabilmesi ve ata binebilmesi izninin verildiği yol hükmü için bkz. BOA., A. DVN. DVE. d., no: 14/2, s. 20/1, belge no: 37 (Evâhir-i Rebi'ü'l-evvel 1038 / 18-27 Kasım 1628); Özgecan Köker, *XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti-Dubrovnik İlişkileri ve Hicri 1037-1056/1627-1646 Tarihli Ahkâm Defteri Transkripsiyon ve Değerlendirmesi*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2011, s. 26-27, 71; Emin, a.g.t., s. 48.

hilâf-ı şer'-i şerîf ve mugâyir-i emr-i münîf kimesneye rencide ve remide itdirmeyesiz".²⁰

17. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda merkezi otoritenin sarsıldığı, yeniçerilerin başkentte birçok taşkınlık ve isyan çıkartarak kanlı hükümet darbelerine sebep oldukları, hatta II. Osman (1618-1622)'in katledilmesi ile ilk defa bir padişahın kendi askerleri eliyle can verdiği buhranlı bir döneme sahne olmuştur. Payitahtta yeniçerilerin sebep oldukları karışıklıkların yansımaları taşrada da akis bulmuştur.²¹ Bir yandan Akdeniz'de Osmanlı levendleri ile Garb Ocakları olarak adlandırılan ve imparatorluğun Kuzey Afrika'daki Cezayir, Tunus ve Trablusgarb'dan oluşan eyaletleri gittikçe merkeze karşı bir direnç geliştirirlerken,²² diğer yandan da Anadolu'da ve Balkanlarda yeniçerilerin taşkınlıkları bölgedeki asayiş bozmaktaydı. Böylece Osmanlı başkentine uzak olan yerleşim birimlerinde resmi görevleri emniyeti sağlamak olan yeniçeriler, buldukları vazife yerlerinde bizzat güvenliği bozan unsurlar haline gelmekteydiler. Bu durumun spesifik bir örneği Ürgüb'de gerçekleşmiş ve makalenin konusunu teşkil eden dönem içerisinde kaleme alınmış bir ferman ile kayıtlara geçmiştir. Belgeye göre Ürgüb'de Mehmed adlı bir yeniçeri ağasının hizmetkârı han işletmektedir, ancak eşkıyalığa varan davranışlarıyla pek çok huzursuzluğa neden olmaktadır. Belgede ismi geçmeyen hizmetkar hakkında daha önceden kadıya bazı şikayetler gitmiş, kadının huzuruna çıkarıldığında "hakkından gelinmesi" doğrultusunda karar çıkmış, fakat bu kararla alakalı arz yazılmadığı için hüküm uygulanmamıştır. Bundan sonra da olumsuz tavırlarını sürdüren hizmetkar için payitahttan ferman yazılması, Dubrovnik elçi heyetinin Ürgüb'den geçtiği zamanlarda bahsi geçen hizmetkarın ve yanındaki yeniçerilerin tacizlerine maruz kalması, hatta silahlı hücumu uğrayarak bunun sonucunda içlerinden bazılarının

²⁰ BOA., A. DVNS. DVE. d., no: 13/1, s. 141/1, belge no: 672 (14 Cemâziye'l-âhir 1017 / 25 Eylül 1608).

²¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyânları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019; William J. Griswold, *Anadolu'da Büyük İsyân (1591-1611)*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2000; Sam White, *Osmanlı'da İsyân İklimi, Erken Modern Dönemde Celali İsyânları*, Alfa Yayınları, İstanbul 2020.

²² İdris Bostan, "Garp Ocaklarının Avrupa Ülkeleri ile Siyasî ve Ekonomik İlişkileri (1580-1624)", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 14, İstanbul 1994, s. 59; Atilla Çetin, "Garp Ocakları", *TDVİA*, XIII, İstanbul 1996, s. 383-384.

yaralanması üzerinedir. Hersek sancakbeyine ve Ürgüb kadısına gönderilen fermanla bahsi geçen yeniçerinin hizmetkarını getirmesi, aksi takdirde “hakkından gelinmesi” ya da başkente durumun bildirilmesi emredilmektedir:

“Hersek beğine Ürgüb kadısına Ürgüb’de yeniçeriler zâbitlerine hüküm ki,

Südde-i Sa’âdetim’de olan Dubrovnik elçileri ‘arz-ı hâl gönderüb yolları üzerinde olan Ürgüb kazâsında sâkin olan Mehmed nâm yeniçerinin hizmetkârı olan bir iki vukû’ üzerlerine hücum idüb ve ademlerin döküb ve yanlarında olan yeniçeriler dahi döküb her zamân yolu düşdükce rencide itmekden hâlî değildir ve mezkûr yeniçeri Ürgüb’de han tutub hancı olmağla dâimâ şirret ve şekâvetden hâlî değildir hizmetkârı ağasının igvâ’sıyla fesâd idüb bundan akdem Ürgüb kadısına çekdiklerinde hakkından gelinür ‘arz virelüm deyu cevâb idüb sonra virmeyüb dâimâ şekâ’ ve ta’addîden hâlî değildir mezbûr yeniçeri hizmetkârın getürüb eğer getürmez ise hakkından gelinüb ve yâhud Âsitâne-i Sa’âdet’e bildirilmek ve ahvâlin ‘arz eylemek için emr-i şerîf ricâsına bildirmeğın buyurdum ki, hükm-i şerîfim vardukda mezbûr yeniçeriye ihzâr idüb bunlara vech-i meşrûh üzere ta’addî iden hizmetkârın getürüb hakk üzere görilüb şöyle ki hizmetkârın getürmeyüb gerü şirret ve şekâvete sâlik olursa vukûği üzere ‘arz eylesin min ba’ad emr-i şerîfime muhâlif ‘inâd ve muhâlefet etdürmeyesin. Tahriren fi Evâhir-i şehri Şevvâlü’l-mükerrrem sene 1029 (19-27 Eylül 1620)”.²³

Dubrovniklilerin Balkanlardaki ticaret kolonilerinden birinin Ürgüb’de bulunduğu yukarıda değinilmişti. Bu durumda Ürgüb’deki yerleşik olan veya ticaret maksadıyla gidip gelen tüccar taifesinin ve ailelerinin ibadetlerini yapabilmeleri için mekan ihtiyacı ortaya çıkmaktaydı. Bunu da ya evlerinde ya da gittikleri Dubrovnik başdiyakozluğuna bağlı Katolik kilisesinde icra etmekteydiler.²⁴ 1617

²³ BOA., MAD. d., no: 6004, s. 66/1.

²⁴ Vjeran Kursar, “The Diplomatic, Religious, and Economic Presence of the Republic of Dubrovnik (Ragusa) in Ottoman Edirne”, *The Heritage of Edirne in Ottoman and Turkish Times*, ed. Birgit Krawietz and Florian Riedler, Berlin/Boston 2020, s. 318; Cihan Yemişçi, “Dubrovnik Baş Diyakozluğu’nun Hersek Katoliklerini Himaye Yetkisi ve Dubrovnikli Ruhbanın Osmanlı Balkanlarında Ortodokslarla ve Ehl-i Örf Taifesiyle Yaşadığı Bazı

senesine ait bir fermenda Dubrovniklilerin bu tarihlerde kilisede ayin ve ibadetlerini eda ederlerken birtakım kişiler tarafından rahatsız edildikleri, papazların İncil okumalarına engel olunmaya çalışıldığı ve böylece huzurlarının kaçırıldığı görülmektedir:

“Dubrovnik elçisi Südde-i Sa’âdetime ‘arz-ı hâl sunub Ürgüb’de sâkin olan Dubrovnik bazergânları evleri ve kiliselerinde papaslarına âyinleri üzre İncil kırâ’at itdüklerinde ba’zı kimesneler mücerred celb ve ahz ve mezbûrları ta’cîz için rencide idüb kadîmden olıgeldüğü üzre papasların İncil okuduklarına mâni’ olub ta’addî itdükleri gibi ta’addî itmeye men’ olunmak emrim olmuşdur buyurdum ki,

Vusul buldukda husus-ı mezbûra önât vechle mukayyed olub zikr olunan Dubrovnik bazergânları evlerine ve kiliseleri papaslarına İncil kırâ’at itdürüb âyinleri üzre ‘ibâdet eyledüklerinde min ba’d kimesneye rencide etdirmeyesin ol-vechle rencide idenleri men’ ve def’ idesin men’ ile memnû’ olmayanları muhtâc-ı ‘arz olanlardan ise ism ü resmi ile yazub ‘arz eylesin Dubrovnik beğleri kadîmü’l-eyyâmdan ‘atabe-i ‘ulyâmla hulûs üzre ‘ubûdiyyet ve dostlukda sabit-kadem olmağla bazergânları [ve] kirâcıları eyyâm-ı ‘adâlet encâmında âsûde-i hâl olub bî-vech rencide olmalarına rızâ-yı hümâyûnum yokdur husus-ı mezbûra önât vechle mukayyed olub min ba’d mezbûrları ol-vechle rencide ve remîde etdirmeyesin deyu emr yazılmışdır”.²⁵

Sonuç

Osmanlı Arşivi’nde *düvel-i ecnebiyye defterleri* içerisinde ve Dubrovnik Devlet Arşivi’nde *Acta Turcarum* tasnifinde muhafaza edilen fermanlar üzerinde yapılan araştırmalarda 1594 ile 1623 yılları arasında Ürgüb ile ilgili sekiz adet belgenin varlığı tespit edilmiştir. Bu belgeler, Ürgüb’ün bölgesel ve uluslararası bir ticaret merkezi hüviyetine ışık tuttuğu gibi ayrıca yerel makamlar ile tüccarlar arasında meydana gelen bazı problemleri de içermektedir. Özellikle Ürgüb’de yerleşik olan Dubrovnikli tüccar taifesi ile şehre gidip gelerek ticaret yapanların

Problemler (XVI. ve XVII. Yüzyıllar)”, *CIEES 2020, Ortodoks Kiliseleri Tarihi*, ed. Sema Aktaş Sarı, Erim Vatanserver ve Mehmet Kerim, Eskişehir 2020, s. 206.

²⁵ BOA., A. DVN. DVE. d., no: 13/1, s. 141/1, belge no: 672 (Evâil-i Safer 1026 / 8-17 Şubat 1617).

başlarından geçen meseleler kadı tarafından çözüme kavuşturulamamışsa elçiler tarafından Divan-ı Hümayun'a taşınmış, daha sonra Divan'dan çıkan karar Ürgüb kadısına ferman ile bildirilmiştir.

Makalenin konu aldığı 29 senelik zaman dilimi içerisinde her iki arşivde korunan ferman türündeki belgelerin dört tip soruna çözüm bulmak için hazırlandığı anlaşılmıştır. Bunlardan biri yerel makamların, Dubrovnik tüccarlarının Ürgüb'de ve diğer bazı şehirlerde balmumu ihraç etmelerine engel olmaya çalıştığı hakkındadır. Bu konuda toplam beş adet ferman olduğu görülmüştür ki böylece Ürgüb'de ortaya çıkan sorunların bu mesele etrafında yoğunlaştığı sonucuna ulaşılabilir. Başkentten gönderilen fermanlarda balmumunun ihracı yasak meta kategorisinde olmadığı ve tüccarların bu ürünü satın alabilecekleri belirtilmiştir. Bir diğer belge, Dubrovnik elçilerinin terzilik hizmetinde bulunan Ürgüb'lü bir şahsın İstanbul'dan Ürgüb'e olan yolculuğunun güvenliğini sağlamak ve şehre döndüğünde kendisine herhangi bir sorun çıkarılmaması amacıyla hazırlanmış bir çeşit yol hükmüdür. Başka bir belge ise Ürgüb'deki bir yeniçeri hizmetkarının diğer bazı yeniçerilerle birlikte eşkıyalığa varan davranışlarının önlenmesi ve hukuk önünde yargılanarak cezasının verilmesi hakkındaki fermanıdır. Son olarak, Ürgüb'de yaşayan Dubrovnikli tüccar taifesinin kilisede ayin ve ibadetlerine karışılarak onların taciz edilmesine dairdir. Söz konusu dönemde tüm bu bahsi geçen meselelerin meydana geldiğini kaynaklarda tespit edebilirsek de bu sorunların çözüme ulaşip ulaşmadığı hakkında herhangi bir kayıt olmaması nedeniyle sonuçlarıyla alakalı kesin hükme varmak mümkün olmamaktadır. Fakat yine de balmumu ihracının engellenmemesi hakkında beş adet fermanın bulunması bu problemin zaman zaman meydana geldiğini, dolayısıyla meselenin tam olarak ortadan kaldırılmadığını göstermektedir. Öte taraftan diğer konulara dair olan fermanların Ürgüb kadısına bir defa gönderilmiş olması ve tekrarına ihtiyaç duyulmaması ise bu konularda yeni bir problemin meydana gelmediği izlenimini vermektedir.

Makalede, Ürgüb'ün sosyo-ekonomik tarihinde önemli bir yer tutan ticari hayat ile ilgili meseleler hakkında sekiz belge işlenmiş ve bunlardan dört adedi transkribe edilerek neşredilmiştir. Böylece Ürgüb hakkında çalışma yapacak olan araştırmacılara konu hakkında bir ön bilgilendirme

ile beraber faydalanabilecekleri belgeler de sunulmuş olmaktadır. Türk tarih literatüründe Ürgüb hakkındaki ilk çalışma olan bu makalede kullanılan kaynakların dışında tahrir defterleri ile şeriyye sicillerinin incelenmesine ihtiyaç vardır. Diğer yandan mühimme defterlerinde Ürgüb'e dair bir kayda rastlanmamıştır.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Dubrovnik Devlet Arřivi (Državnog Arhiva u Dubrovniku: DAD.)

Diplomata et Acta (DA.), Acta Turcarum (7/2.1):

Svezak (sv.) 9, broy (br.) 432 (h. 1003 / m. 1594-1595).

sv. 11, br. 524 (19 Rebiü'l-âhir 1013 / 14 Eylül 1604).

sv. 14, br. 686 (Evâil-i Cemâziye'l-evvel 1024 / 29 Mayıs – 7 Haziran 1615).

Osmanlı Arşivi (BOA.)

Düvel-i Ecnebiyye Defterleri (A. DVNS. DVE. d.)

No: 13/1

s. 141/1, belge no: 672 (14 Cemâziye'l-âhir 1017 / 25 Eylül 1608).

s. 161/1, belge no: 745 (Evâil-i Cemâziye'l-evvel 1024 / 29 Mayıs – 7 Haziran 1615).

No: 14/2

s. 20/1, belge no: 37 (Evâhir-i Rebi'ü'l-evvel 1038 / 18-27 Kasım 1628)

Maliyeden Müdevver Defter (MAD. d.)

No: 6004

s. 66/1 (Evâhir-i Şevvâl 1029 / 19-27 Eylül 1620).

s. 75/4 (14 Zi'l-ka'de sene 1032 / 9 Eylül 1623).

Kitap ve Makaleler

Akdağ, Mustafa, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyancıları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019.

Arıkan, Zeki, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İhracı Yasak Mallar (Memnu Meta)", *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul 1991, s. 279-306.

İdris Bostan, "Garp Ocaklarının Avrupa Ülkeleri ile Siyasî ve Ekonomik İlişkileri (1580-1624)", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 14, İstanbul 1994, s. 59-86.

Carter, Francis W., "The Commerce of the Dubrovnik Republic, 1500-1700", *The Economic History Review*, New Series, 24/3 (Ağustos 1971), s. 370-394.

Carter, Francis W., *Dubrovnik (Ragusa): A Classic City State*, Londra 1972.

Cezar, Mustafa, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, I, TTK, Ankara 2010.

Çetin, Atilla, "Garp Ocakları", *TDVİA*, XIII, İstanbul 1996, s. 382-386.

Emecen, Feridun, "Alacahisar", *TDVİA*, II, İstanbul 1989, s. 314-315.

Emin, Nedim, *Dubrovnikli Tüccarların Balkanlar'daki Ticarî Faaliyetleri ve Organizasyonu (XVII. Yüzyıl)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2013.

Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, V, haz. Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002.

Fine, John Van Antwerp, *The Early Medieval Balkans: A Critical Survey from the Sixth to the Late Twelfth Century*, University of Michigan Press, Michigan 1991.

Mladen Glavina, *17. Yüzyıl Başında Osmanlı İmparatorluğu ile Dubrovnik Cumhuriyeti İlişkileri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2009.

Griswold, William J., *Anadolu'da Büyük İsyân (1591-1611)*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2000.

Robin Harris, *Dubrovnik, A History*, SAQI, Londra 2003.

Kılıç, Orhan, *Osmanlı Taşrasının İdari Taksimatı ve Yöneticileri, Kuruluştan 19. Yüzyıla*, I, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2021.

Kostić, Radoje, "Ниска Епархија у првој половини XVIII. века", *Istorijski Arhiv Niš*, Niš 2011.

Köker, Özgecan, *XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti-Dubrovnik İlişkileri ve Hicri 1037-1056/1627-1646 Tarihli Ahkâm Defteri Transkripsiyon ve Değerlendirmesi*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2011.

Köse, Metin Ziya, "Osmanlı Balkanı'nda Kara Ticareti ve Rekabet: Rumeli'de Dubrovnik Tüccarları (1600-1630)", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 16 (2013), s. 41-58.

Kursar, Vjerran, "The Diplomatic, Religious, and Economic Presence of the Republic of Dubrovnik (Ragusa) in Ottoman Edirne", *The Heritage of Edirne in Ottoman and Turkish Times*, ed. Birgit Krawietz and Florian Riedler, Berlin/Boston 2020, s. 302-344.

Miović, Vesna, *Dubrovačka Diplomacija u Istanbulu*, Hrvatska Akademija Znanosti i Umjetnosti (HAZU), Zavod za Povijesne Znanosti u Dubrovniku, Zagreb-Dubrovnik 2003.

Özgerin, M. Kemal, "Rumeli Kadılıkları'nda 1078 Düzenlemesi", *Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan*, TTK, Ankara 1988, s. 251-309.

Radivojević, Miljana ve Kuzmanović-Cvetković, Julka, "Copper Minerals and Archaeometallurgical Materials from the Vinča culture sites of Belovode and

Pločnik: Overview of the Evidence and New Data”, *Starinar*, LXIV (2014), Belgrad, s. 7-30.

Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2007.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, I, TTK, Ankara 1995 (7. Bs.).

White, Sam, *Osmanlı'da İsyân İklimi, Erken Modern Dönemde Celali İsyânları*, Alfa Yayınları, İstanbul 2020.

Yemişçi, Cihan, “Dubrovnik Baş Diyakozluğu'nun Hersek Katoliklerini Himaye Yetkisi ve Dubrovnikli Ruhbanın Osmanlı Balkanlarında Ortodokslarla ve Ehl-i Örf Taifesiyle Yaşadığı Bazı Problemler (XVI. ve XVII. Yüzyıllar)”, *CIEES 2020, Ortodoks Kiliseleri Tarihi*, ed. Sema Aktaş Sarı, Erim Vatanserver ve Mehmet Kerim, Eskişehir 2020, s. 200-228.

Zlatar, Zdenko, *Between the Double Eagle and the Crescent*, Columbia University Press, New York 1992.

Zlatar, Zdenko, *Dubrovnik's Merchants and Capital in the Ottoman Empire (1520-1620)*, The Isis Press, İstanbul 2010.

Zlatar, Zdenko, “Dubrovnik and Ottoman Balkans (1430-1808)”, *Türk Tarihinde Balkanlar, Balkans in the Turkish History*, I, ed. Zeynep İskefiyeli, M. Bilal Çelik ve Serkan Yazıcı, Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Sakarya 2013, s. 475-512.

İnternet Kaynakları

<https://en.wikipedia.org/wiki/Prokuplje>. Erişim: 07.11.2022.

<https://web.archive.org/web/20110904081315/http://www.arhivnis.co.rs/cirilica/idelatnost/br%201/cneparhija.htm>). Erişim: 07.11.2022.